

การขยายความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ในภาษาไทยปัจจุบัน

นฤบาล เหลืองรุ่งอุดม*

รับบทความ: 17 มิถุนายน 2566

แก้ไขบทความ: 8 สิงหาคม 2566

ตอบรับ: 11 สิงหาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบการขยายความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ในภาษาไทย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากฐานข้อมูล Thai National Corpus จำนวน 300 ตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้แนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการและอุปลักษณะกับนามนัย ผลการศึกษาพบว่า คำว่า “หนัก” และ “เบา” เป็นคำตรงข้าม แสดงความหมายในวงความหมายที่สอดคล้องกันทั้งสิ้น 7 วงความหมาย ได้แก่ “น้ำหนัก” “แรงที่กระทบเป้าหมาย” “ระดับความดังหรือความแรงของเสียง” “ระดับความยากลำบาก” “ระดับความซับซ้อนของเนื้อหา” “ประเภทของอาหาร” และ “ระดับความรุนแรง” ส่วนวงความหมาย “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น” ปรากฏในคำว่า “หนัก” เท่านั้น ไม่ปรากฏในคำว่า “เบา” โดยวงความหมาย “น้ำหนัก” เป็นวงความหมายต้นแบบที่ขยายไปสู่วงความหมายอื่น ๆ ในลักษณะการแผ่รัศมี ความหมายที่ขยายออกมามีดังนี้ของความหมาย “น้ำหนัก” แตกต่างกัน ทั้งนี้กลไกนามนัยเป็นกลไกปริชาณหลักที่ผลักดันให้เกิดการขยายความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ส่วนกลไกอุปลักษณะ

* นิสิตปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อีเมล: bas_narueban@hotmail.com)

ปีที่ 41 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2567)

เป็นเพียงกลไกรอง การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการขยายความหมายของคำที่มีความหมายตรงข้ามกันนั้นมีความสอดคล้องกัน

คำสำคัญ : การขยายความหมาย, พหุนัย, อุปลักษณ์, นามนัย

Semantic Extension of the Words “nàk” and “baw” in Thai

Narueban Lueangrungsudom*

Received: *June 17, 2023*

Revised: *August 8, 2023*

Accepted: *August 11, 2023*

Abstract

This article aims to analyze and compare the semantic extension of the word “nàk” and “baw” in Thai by using 300 sample sentences from the Thai National Corpus. The study is based on principled polysemy, metaphor, and metonymy. It was found that antonyms “nàk” and “baw” have 7 same meaning domains, there are “weight”, “target impact force”, “degree of loudness and strength of sound”, “degree of difficulty”, “degree of complexity of content”, “type of food”, and “degree of severity”. There is only the word “nàk” that has “emphasis” domain. A “weight” domain is a prototype meaning which extends to another meaning by the radial network. Each meaning uses different facet from “weight” meaning. Metonymy is a main cognitive mechanism in the role of semantic extension of the word “nàk” and “baw”, whereas metaphor is a

* Ph.D. Candidate, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University (E-mail: bas_narueban@hotmail.com)

secondary mechanism. This study indicates that there is a correspondence in the semantic extension of the antonyms

Keywords: semantic extension, polysemy, metaphor, metonymy

ที่มาและความสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงภาษา (language change) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นปกติในภาษา ไบบี (Bybee, 2015) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงของคำ ทั้งยังแสดงหลักฐานให้เห็นว่าการขยายความหมายเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ได้ การขยายความหมายจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงภาษา ตัวอย่างเช่นคำว่า ปาก ที่เป็นคำเรียกอวัยวะ แต่ก็เกิดการขยายความหมายจนใช้ในความหมายอื่น ๆ ได้ ดังเห็นได้จากการใช้ภาษา เช่น ปากซอย ปากขวด ปากเหว เป็นต้น

กิงกาญจน์ เทพกาญจนา (2559, น. 26) กล่าวว่า “การขยายความหมาย คือการใช้รูปคำเก่าที่มีใช้อยู่แล้วเพื่อใช้เป็นชื่อเรียกมโนทัศน์ใหม่” และเรียกกระบวนการที่ความหมายขยายออกจนมีหลายความหมายว่า “การมีหลายความหมาย” หรือ “พหุนัย (polysemy)” คำที่ผ่านกระบวนการดังกล่าวจะมีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย และแต่ละความหมายมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เรียกว่า “คำหลายความหมาย (polyseme)” ดังตัวอย่างคำว่า “หนัก” และ “เบา” ในประโยคจากฐานข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai national corpus) ต่อไปนี้

- 1) ก. เขามีหน้าที่แบกของหนักแบ่งเบาภาระนายจ้าง

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล fiction)

ข. เรือยางนั้นค่อนข้างจะเบามาก และเคลื่อนตัวได้ตามทิศทางที่ต้องการเท่านั้นเอง

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล non-academic)

- 2) ก. ลูกน้องฉันหมดหนักนะ

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล fiction)

ข. อยู่บนรถไฟฟ้าเขาจะไม่รับโทรศัพท์ และตั้งสัญญาณเตือนไว้เบามาก

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล newspaper)

คำว่า “หนัก” และ “เบา” ในตัวอย่างที่ 1) อยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับน้ำหนัก คำว่า “หนัก” มีความหมายว่ามีน้ำหนักมาก คำว่า “เบา” มีความหมายว่ามีน้ำหนักน้อย ส่วนคำว่า “หนัก” และ “เบา” ในตัวอย่างที่ 2) อยู่ในวงความหมายที่ต่างออกไป คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่ 2) ก. อยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับแรงที่กระทบกับเป้าหมาย แสดงลักษณะของหมัดที่ส่งแรงกระทบกับเป้าหมายได้อย่างรุนแรง และคำว่า “เบา” ในตัวอย่างที่ 2) ข. อยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับความดังและความแรงของเสียง แสดงสภาพของสัญญาณเตือนโทรศัพท์ว่ามีเสียงไม่ดัง

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คำว่า “หนัก” กับ “เบา” เป็นคำหลายความหมาย เพราะวงความหมายแรงที่กระทบกับเป้าหมาย และความดังและความแรงของเสียง มีความเกี่ยวข้องกับวงความหมายน้ำหนัก กล่าวคือน้ำหนักเป็นแรงที่กระทำต่อพื้นสัมผัสในแนวดิ่ง ผู้ใช้ภาษานำแง่มุมความหมายเกี่ยวกับแรงที่กระทบกับเป้าหมายมาใช้เป็นความหมายประจำคำใหม่ ส่วนเรื่องเสียงนั้นผู้ใช้ภาษาก็คิดเชื่อมโยงกับน้ำหนักที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสัมผัสไปสู่ความดังและความแรงของเสียงซึ่งเกี่ยวข้องกับประสาทการได้ยิน เป็นการย้ายประสาทสัมผัสจากการสัมผัสไปสู่การได้ยินซึ่งมีความเป็นนามธรรมมากขึ้น นอกจากนี้คำว่า “หนัก” และ “เบา” ยังแสดงความหมายอื่น ๆ ได้อีกจำนวนมากดังจะได้นำเสนอในบทความต่อไป

เลคอฟฟ์ (Lakoff, 1987) กล่าวว่า การขยายความหมายเกิดจากการที่ความหมายจุดศูนย์กลางซึ่งเป็นความหมายต้นแบบ ขยายเป็นความหมายอื่น ๆ ในลักษณะการแผ่รัศมี โดยมีกลไกทางปริซันที่ผลักดันอยู่เบื้องหลัง ได้แก่ อุปลักษณ์และนามนัย

เลคอฟฟ์และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) เสนอว่า อุปลักษณ์และนามนัยเป็นกลไกทางความคิดในการมองโลกและเป็นกลไกที่ช่วยให้มนุษย์เข้าถึงมโนทัศน์ของสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น ด้วยการนำรูปภาพเดิมที่อ้างอิงถึงมโนทัศน์หนึ่งมาใช้อ้างอิงถึงอีกมโนทัศน์หนึ่งที่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะหนึ่ง ๆ การมองว่าอุปลักษณ์และนามนัยไม่ได้เป็นเพียงกลวิธีทางภาษาอย่างมุ่มมองแบบดั้งเดิมเป็นมุ่มมองของนักอรรถศาสตร์

ปริชาน และเรียกอุปลักษณ์และนามนัยในลักษณะนี้ว่า “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor)” และ “นามนัยเชิงมโนทัศน์ (conceptual metonymy)”

การศึกษาการขยายความหมายของคำมีความน่าสนใจ เนื่องจากสามารถนำผล การศึกษาไปใช้ประโยชน์ได้มากมาย อาทิ การเขียนนิยามในพจนานุกรม การบ่อนข้อมูล แก่ปัญหาประดิษฐ์ในการเรียนรู้ภาษาไทย ฯลฯ นอกจากนี้ การศึกษาอุปลักษณ์และนาม นัยยังมีประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจความคิดของคนในสังคม งานวิจัยที่ศึกษาการขยาย ความหมายของคำด้วยกลไกอุปลักษณ์และนามนัยนี้จึงมีจำนวนมาก อาทิ งานวิจัยเรื่อง “การขยายความหมายของคำกริยาแสดงการรับรู้ด้วยตาในภาษาไทย” ของ รุ่งทิพย์ รัตนภาณุศร (2549) งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความหมายของคำว่า ‘เอา’ ในภาษาไทย” ของ จิรัชย์ หิรัญรัตน์ (2550) งานวิจัยเรื่อง “เชิง จากอาหารสู่อารมณ์” ของ พิรัชพร อึ้งอรุณ และคณะ (2562) เป็นต้น แม้กระนั้นก็ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบการ ขยายความหมายของคำที่มีความหมายตรงข้ามกัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคำว่า “หนัก” และ “เบา” ซึ่งถือเป็นคำตรงข้าม (antonym) และเป็นคำที่แสดงความหมายได้ในหลาย วงความหมาย การศึกษาในครั้งนี้มีคำถามงานวิจัยว่า คำว่า “หนัก” และ “เบา” มี กระบวนการขยายความหมายอย่างไร อันทำให้เห็นว่าคำที่มีความหมายตรงข้ามกันมี กระบวนการขยายความหมายแตกต่างกันหรือไม่ โดยใช้แนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการ และกลไกอุปลักษณ์กับนามนัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ความหมายต้นแบบและความหมายอื่น ๆ ของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ในภาษาไทย
2. เพื่อวิเคราะห์กลไกทางปริชานที่มีบทบาทในการขยายความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ในภาษาไทย

สมมติฐาน

1. ความหมายเกี่ยวกับน้ำหนักเป็นความหมายต้นแบบของคำว่า “หนัก” และ “เบา”
2. กลไกนามนัยเป็นกลไกที่มีบทบาทต่อการขยายความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา” มากกว่ากลไกอุปลักษณ์

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. คำหลายความหมาย และพหุนัยอย่างมีหลักการ

ราชบัณฑิตยสภา (2560, น. 340) ให้ความหมายของ “คำหลายความหมาย (polyseme)” ไว้ว่า “คำที่มีความหมายมากกว่า 1 ความหมาย และความหมายเหล่านั้นต้องสัมพันธ์กัน”

คำหลายความหมายจึงแตกต่างจากคำพ้อง (homonym) เพราะความหมายของคำพ้องไม่มีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากคำพ้องเป็นคำคนละคำกันที่บังเอิญมีรูปร่างตรงกัน แต่คำหลายความหมายนั้นเป็นคำคำเดียวกันที่ผ่านการขยายความหมายจนมีหลายความหมาย แต่ละความหมายจึงสัมพันธ์กัน โดยแนวคิดที่เหมาะสมสำหรับใช้หาความหมายต้นแบบและความหมายที่ขยายออกมาจากความหมายต้นแบบของคำหลายความหมาย ก็คือแนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการ (principled polysemy) ดังนี้

1.1 เกณฑ์การระบุความหมายต้นแบบ

ไทเลอร์และอีวานส์ (Tyler & Evans, 2003) สร้างหลักการระบุคุณสมบัติของความหมายต้นแบบสำหรับคำว่า “over” ไว้ 5 หลักการ แต่เนื่องจากคำว่า “over” เป็นคำที่มีความหมายเชิงพื้นที่ และเป็นคำบุพบท ดังนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกเฉพาะหลักการที่เหมาะสมสำหรับใช้วิเคราะห์คำว่า “หนัก” และ “เบา” มาจำนวน 2 หลักการ ดังนี้

1.1.1 เป็นความหมายที่โดดเด่น

เกณฑ์นี้พิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างความหมายต้นแบบกับความหมายอื่น ๆ ที่ขยายออกมา กล่าวคือ ความหมายที่ขยายออกมาจากความหมายต้นแบบจะคงแง่มุมบางประการของความหมายต้นแบบไว้ ทำให้ความหมายต้นแบบมีความโดดเด่นมากกว่าความหมายอื่น ๆ ไทเลอร์และอีวานส์ (Tyler & Evans, 2003) วิเคราะห์ความหมายของคำว่า “over” ออกมาได้ 15 ความหมาย โดยทุกความหมายแสดงนัยตรงกันว่ามีวัตถุหนึ่งอยู่เหนือสิ่งบางสิ่ง นัยความหมายนี้ตรงกับความหมาย “เหนือ (above)” ซึ่งเป็นความหมายหนึ่งที่ไทเลอร์และอีวานส์วิเคราะห์ออกมาได้ ทำให้สันนิษฐานได้ว่าความหมาย “เหนือ (above)” เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า “over”

1.1.2 เป็นความหมายที่มีความเป็นพื้นฐาน

เกณฑ์นี้พิจารณาจากคุณสมบัติของความหมายว่า ความหมายต้นแบบมักจะเป็นความหมายที่ไม่ซับซ้อน มีความเป็นพื้นฐาน ทำให้เอื้อต่อการขยายไปสู่ความหมายอื่น ๆ จากความหมายคำว่า “over” ของไทเลอร์และอีวานส์ เมื่อเปรียบเทียบกับความหมาย “เหนือ (above)” เช่น The picture is over the mantel. กับความหมายอื่น ๆ เช่น ความหมาย “การส่ง (transfer sense)” เช่น Sally turned the keys to the office over to the janitor. “ความหมายเชิงเวลา (temporal sense)” เช่น The festival will take place over the weekend. และ จะพบว่าความหมาย “เหนือ” เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่พื้นฐานมากที่สุด ขณะที่ “การส่ง” มีรายละเอียดทางความหมายมากกว่า และ “ความหมายเชิงเวลา” ก็เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์เชิงเวลาซึ่งมีความเป็นนามธรรม จึงตัดสินใจให้ความหมาย “เหนือ” เป็นความหมายต้นแบบของคำว่า “over”

1.2 เกณฑ์การจำแนกความหมายใหม่

อีวานส์ (Evans, 2005) ได้เสนอเกณฑ์ที่ใช้จำแนกว่า การที่คำที่ผู้วิจัยสนใจไปปรากฏในบริบทที่แตกต่างจากบริบทเดิมซึ่งเป็นบริบทของความหมายเดิมนั้น จัดเป็นการ

แสดงความหมายใหม่ หรือเป็นเพียงการใช้ความหมายเดิมในบริบทใหม่ มีเกณฑ์พิจารณาทั้งสิ้น 3 เกณฑ์ ดังนี้

1.2.1 เกณฑ์ความหมาย (meaning criterion)

อีวานส์ (Evans, 2005) ได้แยกความแตกต่างระหว่างความหมาย (sense) กับความหมายย่อยที่แตกต่างกันเนื่องจากบริบท (elaboration) โดยกล่าวว่า ความหมายย่อยที่แตกต่างกันเนื่องจากบริบทนั้นจะยังคงมีความหมายเดิมอยู่ เพียงแต่ปรากฏในบริบทที่หลากหลาย ขณะที่หากเป็นความหมายใหม่จะแสดงลักษณะทางความหมายที่แตกต่างไปจากเดิม ผู้วิจัยจึงถือว่าหากความหมายของ “หนัก” หรือ “เบา” ที่พบจัดอยู่ในคนละวงความหมายกัน ก็จะพิจารณาให้เป็นความหมายใหม่

1.2.2 เกณฑ์ขยายมโนทัศน์ (concept elaboration criterion)

อีวานส์ (Evans, 2005) กล่าวว่า เกณฑ์นี้เกี่ยวข้องกับหน่วยที่ปรากฏร่วมกับคำที่ต้องการศึกษา หากคำใด ๆ มีความหมายใหม่เกิดขึ้น คำคำนั้นอาจเลือกคำศัพท์ที่มีความหมายแตกต่างจากเดิมมาปรากฏร่วมกับตน เกณฑ์นี้ผู้วิจัยจึงพิจารณาจากคำที่มีความสัมพันธ์เชิงวากยสัมพันธ์กับคำว่า “หนัก” และ “เบา” ที่ปรากฏโดยรอบ หากมีการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ดังกล่าวก็มีแนวโน้มที่คำว่า “หนัก” และ “เบา” จะมีความหมายที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2.3 เกณฑ์ไวยากรณ์ (grammatical criterion)

อีวานส์ (Evans, 2005) กล่าวว่า เกณฑ์นี้พิจารณาว่ามโนทัศน์เชิงเนื้อหาแต่ละมโนทัศน์จะมีการพึ่งพาเชิงโครงสร้างกับหน่วยอื่นที่แตกต่างกัน หมายความว่าอาจจัดอยู่ในหน่วยทางไวยากรณ์คนละประเภท เช่น จัดอยู่ในคนละหมวดคำกัน มีหน้าที่แตกต่างกัน เป็นต้น ในที่นี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การจำแนกหมวดคำด้วยหน้าที่ของ นววรรณ พันธุมธา

(2559) ที่จำแนกคำออกเป็น 6 หมวด โดยหมวดคำที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “หนัก” และ “เบา” ก็คือ คำหลัก ซึ่งได้แก่คำกริยา และคำขยาย

นworรณ พันธ์ธมธธา (2559, น. 6) นิยาม “คำหลัก” ไว้ว่า “คำสำคัญ ใช้บอกเนื้อความซึ่งผู้พูดสื่อสารไปยังผู้ฟัง คำหลักมี 2 ประเภท คือ คำนามและคำกริยา”

นworรณ พันธ์ธมธธา (2559, น. 8) นิยาม “คำกริยา” ไว้ว่า “คำที่ใช้แสดงอาการ เหตุการณ์ สภาพ หรือความรู้สึกต่าง ๆ” ผู้วิจัยจะพิจารณาให้ “หนัก” หรือ “เบา” เป็นคำกริยาเมื่อมีหน้าที่หลักในประโยค และแสดงความหมายดังนิยามข้างต้น

นworรณ พันธ์ธมธธา (2559, น. 37) ให้นิยาม “คำขยาย” ไว้ว่า “คำที่ใช้ขยายคำหลักหรือขยายคำขยายด้วยกันเอง” ผู้วิจัยจะพิจารณาให้ “หนัก” หรือ “เบา” เป็นคำขยายเมื่อทำหน้าที่ขยายคำอื่น

อีวานส์ (Evans, 2005) กล่าวว่า หากความหมายใดผ่านเกณฑ์ความหมายและผ่านเกณฑ์อธิบายนโนทัศน์หรือเกณฑ์ไวยากรณ์ ก็ถือว่าความหมายนั้นเป็นความหมายใหม่ที่แตกต่างจากความหมายเดิม ผู้วิจัยจะได้ใช้เกณฑ์เหล่านี้ในงานวิจัยนี้ต่อไป

2. อุปลักษณ์ (metaphor) และนามนัย (metonymy)

เลคอฟฟ์และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) กล่าวว่า อุปลักษณ์เป็นการเปรียบเทียบที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของผู้ใช้ภาษา โคเวกเซส (Kövecses, 2010) กล่าวว่า อุปลักษณ์เป็นกลไกปริชานพื้นฐานของมนุษย์ มนุษย์จึงมีแนวโน้มที่จะนำโนทัศน์ของสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่คุ้นเคยอยู่ก่อนมาใช้เรียกสิ่งที่เป็นนามธรรมมากกว่า แต่มีคุณสมบัติบางประการคล้ายคลึงกัน เห็นได้จากรูปภาษาหรือเรียกว่า “ถ้อยคำอุปลักษณ์ (metaphorical expression)” มีตัวอย่างอุปลักษณ์ “การโต้แย้ง คือ สงคราม” หรือ ARGUMENT IS WAR โดยได้ยกตัวอย่างประโยคไว้ดังนี้

“He attacked every weak point in my argument.”

(Lakoff & Johnson, 1980, p. 4)

คำว่า attacked ‘โจมตี’ และ weak point ‘จุดอ่อน’ เป็นคำศัพท์ในวงความหมายสงคราม แต่ประโยคนี้นำมาใช้กับ argument ‘ข้อโต้แย้ง’ แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษามองว่าการโต้แย้งก็คือสงครามนั่นเอง

อุปลักษณ์เป็นกลไกที่สามารถผลักดันให้เกิดการขยายความหมายของคำได้ เพราะความหมายใหม่ที่เกิดขึ้นจะมีความสัมพันธ์บางประการกับความหมายเดิม กลไกอุปลักษณ์ช่วยให้ผู้ใช้ภาษาเชื่อมโยงความหมายเดิมกับความหมายใหม่ที่อยู่คนละวงความหมายกันได้ ไบบี และคณะ (Bybee et al., 1994, p. 284) ได้ยกตัวอย่างคำเรียกอวัยวะ 4 คำ คือ หัว หลัง หน้า และท้อง ที่ใช้เป็นคำแสดงพื้นที่ได้ และกล่าวว่าการที่คำเรียกอวัยวะเหล่านี้ใช้เป็นคำแสดงพื้นที่ได้ มีเหตุปัจจัยจากการที่ผู้ใช้ภาษามองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างลักษณะของอวัยวะกับสภาพเชิงพื้นที่

นอกจากอุปลักษณ์แล้ว เลคอฟฟ์และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) ยังกล่าวถึง “นามนัย (metonymy)” ไว้ด้วย โดยกล่าวว่า นามนัยเป็นการใช้สิ่งหนึ่งอ้างถึงอีกสิ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกัน นามนัยเป็นกลไกทางปริชาณที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับอุปลักษณ์ โคเวกเซส (Kövecses, 2010) กล่าวว่า นามนัยเป็นการแทนที่สิ่งสองสิ่งที่มีความใกล้ชิดติดกัน (contiguity) โดยยกตัวอย่างประโยคไว้ดังนี้

“I’m reading Shakespeare.”

(Kövecses, 2010, p. 171)

คำว่า Shakespeare เป็นชื่อนักเขียน ในที่นี้ใช้ว่า “reading Shakespeare” ซึ่งดูเหมือนจะขัดแย้งกัน แต่ในความเป็นจริงใช้ได้ เพราะ “Shakespeare” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงนักเขียน แต่หมายถึงผลงานของ Shakespeare ซึ่งเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกับนักเขียน และเป็นวงความหมายรูปธรรมเช่นเดียวกัน

ไบบี และคณะ (Bybee et al., 1994, p. 284) กล่าวว่าคำว่า “will” และ “shall” ได้ขยายความหมายจากการแสดงความตั้งใจไปแสดงอนาคตกาล เนื่องจากการ

อนุมานได้ว่าสิ่งที่ตั้งใจจะทำนั้นเกิดขึ้นในอนาคต จึงได้นำความหมายแสดงอนาคตกาลมาใช้เป็นความหมายใหม่ของคำว่า “will” และ “shall” ในที่สุด

ด้วยเหตุนี้ จึงสรุปได้ว่าอุปลักษณะเป็นการเปรียบเทียบข้ามวงความหมาย ขณะที่นามนัยเป็นการเปรียบเทียบในวงความหมายเดียวกัน นามนัยเป็นกลไกที่ผลักดันให้เกิดการขยายความหมายได้เช่นเดียวกับอุปลักษณะ นักวิจัยรุ่นหลังนี้กล่าวว่านามนัยเป็นกลไกที่มีบทบาทต่อการขยายความหมายมากกว่าอุปลักษณะ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมาย

งานวิจัยเรื่องการขยายความหมายมีจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้ยกตัวอย่างงานวิจัยที่ใกล้เคียงกับงานวิจัยชิ้นนี้มาจำนวน 3 ชิ้น ดังนี้

รุ่งทิพย์ รัตนภานุสร (2549) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การขยายความหมายของคำกริยาแสดงการรับรู้ด้วยตาในภาษาไทย” โดยใช้แนวคิดอุปลักษณะและนามนัยในการพิจารณาการขยายความหมาย ผลการศึกษาพบว่า ความหมายที่แสดงการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทางตาเป็นความหมายพื้นฐานของคำกริยาทั้ง 3 คำ แล้วจึงขยายความหมายออกไปเป็นความหมายอื่น ๆ ด้วยกระบวนการอุปลักษณะและนามนัย แต่กระบวนการนามนัยมีบทบาทมาก เพราะเป็นพื้นฐานในการขยายความหมายหลายกรณี และยังเป็นกระบวนการพื้นฐานที่นำไปสู่กระบวนการอุปลักษณะอีกด้วย งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน และสนับสนุนแนวคิดที่ว่านามนัยเป็นกลไกปริธานที่มีบทบาทต่อการขยายความหมายของคำมากกว่าอุปลักษณะ

จิรัชย์ หิรัญรัต (2550) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาความหมายของคำว่า ‘เอา’ ในภาษาไทย” โดยใช้แนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการและแนวคิดเรื่องคำหลายความหมายในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าความหมายพื้นฐานของคำว่า “เอา” คือ “ย้ายวัตถุเป้าหมายมาไว้กับตัว” เป็นความหมายจุดศูนย์กลางที่ขยายไปสู่ความหมายอื่น ๆ ในลักษณะการแผ่รัศมี (radial network) ด้วยกระบวนการนามนัยและการ

กลายเป็นคำไวยากรณ์ งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการเช่นเดียวกับผู้วิจัย ทำให้เห็นว่าแนวคิดนี้ทำให้งานวิจัยด้านนี้มีความเป็นระบบมากขึ้น

พิรัชพร อึ้งอรุณ และคณะ (2562) เขียนบทความเรื่อง “เซ็ง จากอาหารสู่อารมณ์” ผลการศึกษาพบว่า คำว่า “เซ็ง” มีที่มาจากภาษาจีนแต้จิ๋ว หมายถึง ใส คนไทยรับเอาคำนี้มาใช้เรียกรสชาติอาหารที่เมื่อทิ้งไว้นานก็จะมีรสคลายลงไป ในสมัยรัชกาลที่ 9 เป็นสมัยแรกที่พิรัชพรพบคำว่า “เซ็ง” ที่ใช้ในความหมาย “เบื่อหน่าย” ซึ่งเกี่ยวข้องกับอารมณ์ พิรัชพรสันนิษฐานว่าการขยายความหมายของคำว่า “เซ็ง” เกี่ยวข้องกับกลไกอุปลักษณ์และกลไกอุปลักษณ์-นามนัย

ตัวอย่างงานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การขยายความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์และนามนัยเป็นกระบวนการทางปริธานของผู้ใช้ภาษา เพราะผู้ใช้ภาษามีแนวโน้มจะนำคำที่ใช้อยู่เดิมมาใช้เรียกมโนทัศน์ใหม่ที่มีความคล้ายคลึงหรือใกล้ชิดติดกับมโนทัศน์เดิม งานวิจัยของ รุ่งทิพย์ รัตนภาณุศร (2549) และ จิรัชย์ หิรัญรัต (2550) แสดงให้เห็นว่านามนัยเป็นกลไกหลักที่ส่งผลให้เกิดการขยายความหมาย แต่ พิรัชพร อึ้งอรุณ และคณะ (2562) มองว่าอุปลักษณ์ยังมีความสำคัญในกระบวนการขยายความหมาย นอกจากนี้งานวิจัยของ จิรัชย์ หิรัญรัต ยังใช้แนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการในการตัดสินความหมายใหม่ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวคิดพหุนัยอย่างมีหลักการและแนวคิดเรื่องกลไกอุปลักษณ์กับนามนัยมีประโยชน์ต่อการศึกษาการขยายความหมายของคำเป็นอย่างมาก จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นหลักในการวิเคราะห์การขยายความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา”

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมาย และกลไกอุปลักษณ์กับนามนัย
2. เก็บข้อมูลคำว่า “หนัก” และ “เบา” ในฐานะข้อมูล Thai national corpus ซึ่งจัดทำโดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยใช้

ขอบเขตข้อมูลจำนวน 6 ขอบเขต (field) ได้แก่ fiction, newspaper, academic, non-academic, law, และ misc เก็บข้อมูลขอบเขตละ 50 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 300 ตัวอย่าง ผู้วิจัยไม่เก็บข้อมูลคำประสมและคำซ้อน เช่น หนักหนา เบาหวาน เป็นต้น

3. วิเคราะห์ความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ด้วยเกณฑ์ของ อีวานส์ (Evans, 2005) โดยวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ในตัวอย่างทั้งหมดว่าจัดอยู่ในวงความหมายใด แล้วพิจารณาความหมายของคำที่ปรากฏร่วมและวิเคราะห์หมวดคำของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ควบคู่ไปเพื่อตัดสินว่าคำว่า “หนัก” และ “เบา” มีความหมายอะไรบ้าง

4. วิเคราะห์การขยายความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ด้วยกลไกอุปลักษณ์และนามนัย

5. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. วงความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา”

ผู้วิจัยพบว่าคำว่า “หนัก” และ “เบา” ที่พบในฐานข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ แสดงความหมายที่สอดคล้องกันเกือบทั้งหมด คำว่า “หนัก” แสดงวงความหมายได้ 8 วงความหมาย ได้แก่ “น้ำหนัก” “แรงที่กระทบเป้าหมาย” “ความดังหรือความแรงของเสียง” “ความยากลำบาก” “ความซับซ้อนของเนื้อหา” “ประเภทของอาหาร” “ความรุนแรง” และ “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น”¹ ส่วนคำว่า “เบา” แสดงวงความหมายได้ 7

¹ คำว่า “หนัก” และ “เบา” เป็นคำตรงข้ามแบบลดหลั่น (gradable antonyms) ซาอิด (Saeed, 2009) กล่าวว่า คำตรงข้ามแบบลดหลั่นเป็นคำที่ไม่ปฏิเสธความหมายของกันและกัน ลักษณะสำคัญคือ คำใดคำหนึ่งมักมีความเป็นพื้นฐานมากกว่าอีกคำหนึ่ง คำว่า “หนัก” มีความเป็นพื้นฐานมากกว่า “เบา” วงความหมายจึงเสมือนแสดงแง่มุมความหมายคำว่า “หนัก” เท่านั้น แต่ความจริงเป็นชื่อวงความหมายซึ่งมีความหมายกลาง ๆ

วงความหมาย ไม่แสดงวงความหมาย “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น” เมื่อใช้เกณฑ์การจำแนกความหมายของ อีวานส์ (Evans, 2005) พบว่าทุกความหมายผ่านเกณฑ์ความหมาย ส่วนเกณฑ์อธิบายมโนทัศน์และเกณฑ์ไวยากรณ์มีประโยชน์ในการใช้จำแนกความหมายบางความหมายออกจากกันได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงการจำแนกวงความหมายด้วยเกณฑ์ของอีวานส์ (Evans, 2005)

วงความหมาย	เกณฑ์อธิบายมโนทัศน์	เกณฑ์ไวยากรณ์
น้ำหนัก	- สิ่งรูปธรรม เช่น มนุษย์ - สิ่งนามธรรม เช่น กิเลส	ใช้เป็นกริยาหรือคำขยายก็ได้
แรงที่กระทบเป้าหมาย	- สิ่งที่ส่งแรงได้ เช่น หมัด - อาการส่งแรง เช่น ต่อย	ใช้เป็นคำขยายเท่านั้น
ระดับความดังหรือความแรงของเสียง	- คำว่า เสียง - อาการที่ให้เสียง เช่น พุด	ใช้เป็นคำขยายเท่านั้น
ระดับความยากลำบาก	สิ่งที่สร้างความลำบากได้ เช่น งาน ภาระ เรียน คิด	ใช้เป็นกริยาหรือคำขยายก็ได้
ระดับความซับซ้อนของเนื้อหา	คำที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา เช่น เรื่อง เนื้อหา หนังสือ	ใช้เป็นคำขยายเท่านั้น

วงความหมาย	เกณฑ์อธิบายโน้ตส์	เกณฑ์ไวยากรณ์
ประเภทของอาหาร	คำที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น อาหาร มื้อ	ใช้เป็นคำขยายเท่านั้น
ระดับความรุนแรง	สิ่งก่อผลเชิงลบ เช่น โทษ ไม่พอใจ ต่อว่า	ใช้เป็นคำขยายเท่านั้น
แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น	สภาวะทั่วไป	ใช้เป็นคำกริยาเท่านั้น

1.1 วงความหมาย “น้ำหนัก”

คำว่า “หนัก” แสดงสภาพของวัตถุที่มีน้ำหนักมาก ทำให้เคลื่อนย้ายหรือยกได้ลำบากเพราะมีแรงต้านแนวตั้งจากแรงโน้มถ่วงของโลกมาก ส่วนคำว่า “เบา” แสดงสภาพของวัตถุที่มีน้ำหนักน้อย จึงเคลื่อนย้ายหรือยกได้ง่าย คำว่า “หนัก” และ “เบา” ในที่นี้จึงแสดงความเป็นขั้วตรงข้ามของ “น้ำหนัก” มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคำว่า “หนัก”

- (1) ฉันทยกกระเปาใบที่ทั้งใหญ่และหนักลงมาถึงพื้นได้โดยสวัสดิภาพ สงสัยอยู่เหมือนกันว่าเป็นเพราะอากาศที่เย็นเกินกว่าจะมีเหงื่อได้ หรือเปล่าก็ไม่รู้ เพราะกระเปาหนักน่าดู แถมบันไดก็ยืดยาว

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล fiction)

ตัวอย่างคำว่า “เบา”

- (2) รองเท้าซี่เกียจแบก ใส่ติดเท้าไปคู่เดียว ผ่าเซ็ดหน้าครึ่งโหล เท้านี้ก็พอถมเถ จัดแจงปิดกระเปา ลองยกดู มันช่างเบาจนคิดไม่ถึง อย่ากระนั้นเลยเอาของอื่นไปอีกดีกว่า

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล non-academic)

คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่ (1) แสดงสภาพของกระเป๋ามีน้ำหนักมาก ทำให้ยกได้ลำบาก ส่วนคำว่า “เบา” ในตัวอย่างที่ (2) แสดงสภาพของกระเป๋ามีน้ำหนักน้อย เพราะใส่สัมภาระไปน้อยชิ้น ทำให้ยกหรือเคลื่อนย้ายได้ง่าย

นอกจากนี้คำว่า “หนัก” และ “เบา” ในความหมายนี้ยังปรากฏกับสิ่งนามธรรมได้อีกด้วย โดยเป็นความหมายเปรียบเทียบในบริบทที่เปรียบว่าสิ่งนามธรรมนั้นมีน้ำหนักเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างคำว่า “หนัก”

- (3) นี่พระพูดเอง ฟังมาจากที่ท่านเทศน์บนศาลาญาติโยมฮากันตั้ง จีวรอะไรจะมากมายหนักขนาดนั้น ลูกน้องเทาสงสัย **หนัก**กิเลสมันเงืง ฟังอะไรที่เป็นปริศนาธรรมมัน ท่านอาจจะฆ่ากิเลสไม่หมด เพ่นพ่าน เต็มยามเต็มบาตร กลายเป็นมารศาสนา

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล non-academic)

ตัวอย่างคำว่า “เบา”

- (4) ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการสนทนานั้นเป็นเนื้อหาซึ่งรับฟังแล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกโปร่ง**เบา**ในใจ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เราได้ไต่ถาม ท่านอาจารย์โพธิและคำตอบที่ได้นั้น ได้บรรจุลงไปในจิตใจเราให้มีคุณภาพ

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล non-academic)

คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่ (3) แสดงภาพของ “จีวร” เสมือนว่าบรรจุกิเลสไว้มากจนมีน้ำหนักมาก คำว่า “หนัก” จึงมีความหมายเปรียบว่า “มีน้ำหนักมาก” ส่วนคำว่า “เบา” ในตัวอย่างที่ (4) แสดงสภาพของ “ความรู้สึก” ที่ปลดจากภาวะความกดดันไปจนเปรียบว่าตนมีน้ำหนักตัวน้อยลงไปกว่าที่เป็นอยู่ คำว่า “เบา” ในที่นี้จึงหมายความว่าสภาวะกดดันหรือความเครียดหายไป จนเสมือนกับว่ามีน้ำหนักน้อยลงไปในนั่นเอง

1.2 วงความหมาย “แรงที่กระทบเป้าหมาย”

คำว่า “หนัก” และ “เบา” ในความหมายนี้แสดงสภาพของสิ่งหรืออาการที่ส่งแรงไปยังวัตถุได้ คำว่า “หนัก” แสดงสภาพการส่งแรงไปกระทบเป้าหมายมาก ส่วนคำว่า “เบา” แสดงสภาพการส่งแรงไปกระทบเป้าหมายน้อย คำว่า “หนัก” และ “เบา” ในที่นี้จึงแสดงชัดตรงข้ามของ “แรงที่กระทบเป้าหมาย” มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคำว่า “หนัก”

- (5) เธอภาวนาให้มันมาถึงเร็ว ๆ ก็แล้วกัน ลูกน้องฉันหมดหนักนะ แถมน้องชายเธอก็ดูท่าทางบอบบางยังงั้นไม่รู้

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล fiction)

ตัวอย่างคำว่า “เบา”

- (6) ัญญาเห็นคนไข้แล้วสงสาร จะฉีดยาเขาก็จะพยายามทำให้เบาที่สุด แต่กับผู้บริหารจะไม่ค่อยยอมเขาเท่าไร

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล misc)

คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่ (5) แสดงสภาพของคำนาม “หมด” ว่าสามารถส่งแรงได้มาก สร้างความเสียหายหรือความเจ็บปวดต่อผู้รับหมดได้ ส่วนคำว่า “เบา” ในตัวอย่างที่ (6) ขยายสภาพของคำกริยา “ทำ” ว่าผู้กระทำให้เข็มฉีดยาส่งแรงสู่คนไข้ให้น้อย เพราะสงสารคนไข้ คำว่า “หนัก” และ “เบา” ในที่นี้จึงแสดงความเป็นชัดตรงข้ามของ “ความรุนแรงที่กระทบเป้าหมาย”

1.3 วงความหมาย “ระดับความดังหรือความแรงของเสียง”

คำว่า “หนัก” ในความหมายนี้แสดงสภาพของเสียงที่ผู้พูดเปล่งแรงกว่าปกติ เพื่อจุดประสงค์บางอย่าง รวมถึงเสียงในลักษณะที่เปล่งออกมาเต็มพยางค์ จึงมีความเด่นและแรง ขณะที่คำว่า “เบา” แสดงสภาพของเสียงที่ไม่ดัง คำว่า “หนัก” จึงแสดง

ความหมายเกี่ยวกับ “ความแรงของเสียง” ส่วนคำว่า “เบา” แสดง “ความดังของเสียง” มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคำว่า “หนัก”

- (7) หญิงสาวเอ่ยเสียงแผ่ว เมื่อขยับออกจากคู่อ้อมกอดที่ลึกลับ
ไม่เล็ก จนเธอต้องเอ่ยเตือนเสียงหนักว่าข้างบนมีคนนอนพักผ่อน
อยู่ นั่นละสงครามย่อม ๆ ถึงได้สงบลง

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล fiction)

ตัวอย่างคำว่า “เบา”

- (8) นัทกระแอมอ้ม ๆ กระซิบตอบเบาเหมือนเสียงแมลงภู่กระพือปีก ไป
อยู่สวิสไม่ถึงสองปี แทนลัมแล้วชี้ว่าคนไทยไม่ชอบรินน้ำกินเองเวลา
ไปกินข้าวนอกบ้าน

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล non-academic)

คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่ (7) ปรากฏหลังคำนาม “เสียง” ตัวอย่างนี้สำมะโนกรรยาส่งเสียงดังอยู่ต่อเนื่องทั้งที่หญิงสาวเตือนไปครั้งหนึ่งแล้ว เธอจึงต้องเตือนอีกครั้งด้วยเสียงที่แรงและแน่นกว่าเดิม ส่วนในตัวอย่างที่ (8) คำว่า “เบา” แสดงสภาพเสียงกระซิบที่ไม่ดัง เห็นได้จากการเปรียบเทียบกับเสียงแมลงภู่กระพือปีก

1.4 วงความหมาย “ระดับความยากลำบาก”

คำว่า “หนัก” ในความหมายนี้แสดงสภาพของสิ่งหรือการกระทำที่ทำให้ยากลำบาก มักเกี่ยวข้องกับการงานหรือการเรียน ผู้กระทำต้องใช้แรงหรือสติปัญญามาก จนอาจส่งผลต่อร่างกายหรือจิตใจ ส่วนคำว่า “เบา” แสดงสภาพของสิ่งหรือการกระทำที่กระทำได้ง่าย ไม่ต้องใช้แรงหรือสติปัญญามาก คำว่า “หนัก” และ “เบา” จึงแสดงขั้วตรงข้ามของ “ความยากลำบาก” มีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างคำว่า “หนัก”

- (9) พิธีแต่งงาน การเตรียมงาน เป็นงาน**หนัก**ของครอบครัวฝ่ายเจ้าสาว ซึ่งต้องเป็นผู้เตรียมการทั้งหมดในพิธีแต่งงาน รวมทั้งงานเลี้ยงฉลองที่ตามมา

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล academic)

ตัวอย่างคำว่า “เบา”

- (10) เสียเสียงบอกว่าสหายเพียวกินจุเพราะเป็นคนทำงาน**หนัก** ผิดกับตัวเขาเองซึ่งรับราชการทำงาน**เบา**จึงกินน้อย เสียไม่ออกไปไถนาบ้าง หรือ ฝนงาม โดยมีคุณจับหีเป็นล่ำมเช่นเคย

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล non-academic)

คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่ (9) ขยายคำนาม “งาน” ในที่นี้ก็คือพิธีแต่งงาน และการเตรียมงาน โดยแสดงสภาพว่าเป็นงานที่ต้องลงทุนลงแรงมาก สร้างความเหนื่อยยากให้ผู้ทำ ส่วนคำว่า “เบา” ในตัวอย่างที่ (10) บอกสภาพของคำนาม “งาน” ว่าไม่ยากลำบาก ไม่ต้องใช้แรงมาก มีวิถีชีวิตที่สบาย จึงทำให้ “กินน้อย”

1.5 วงความหมาย “ระดับความซับซ้อนของเนื้อหา”

คำว่า “หนัก” ในความหมายนี้แสดงสภาพของเนื้อหาว่ามีความซับซ้อน ส่งผลให้ต้องใช้สมองขบคิดมากเพราะเข้าใจยาก ส่วนคำว่า “เบา” ในความหมายนี้แสดงสภาพของเนื้อหาไม่มีความซับซ้อน จึงเข้าใจได้ง่าย ไม่ต้องใช้สมองขบคิดมาก คำว่า “หนัก” และ “เบา” จึงเป็นข้อตรงข้ามของความหมายเกี่ยวกับ “ระดับความซับซ้อนของเนื้อหา”

ตัวอย่างคำว่า “หนัก”

- (11) การเมื่อนั้นเป็นเรื่องหนัก เป็นเรื่องสกปรกเกินไปสำหรับผู้หญิงที่จะก้าวเข้าไปเล่นโดยตรง
(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล non-academic)

ตัวอย่างคำว่า “เบา”

- (12) ข้อเสนอทั้งหมดที่ Giddens นำเสนอเพื่อแก้ปัญหาประเพณีนี้ เป็นข้อเสนอที่เบาและดูไม่น่าเชื่อว่าจะช่วยให้อะไรดีขึ้นมาได้
(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล fiction)

คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่ (11) แสดงสภาพของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนในวงกว้าง เป็นเรื่องที่แก้ไขได้ยาก มีความซับซ้อน ต้องใช้เวลาทำความเข้าใจ จึงทำให้เกิดความเครียดมาก ส่วนคำว่า “เบา” ในตัวอย่างที่ (12) แสดงสภาพของข้อเสนอที่ไม่น่าเชื่อถือ เนื่องจากขาดหลักฐาน ทำให้ใช้การไม่ได้

1.6 วงความหมาย “ประเภทของอาหาร”

คำว่า “หนัก” ในความหมายนี้แสดงประเภทของอาหารที่รับประทานแล้วทำให้อยู่ท้อง ส่วนคำว่า “เบา” แสดงประเภทอาหารที่รับประทานแล้วไม่อยู่ท้อง เพียงช่วยบรรเทาความหิวได้บ้าง แต่ผู้วิจัยพบเพียงคำซ้ำ “เบา ๆ” เท่านั้น ผู้วิจัยจะถือว่าคำว่า “เบา” แสดงความหมายนี้ได้เพราะมีการใช้ในภาษาจริง เช่น อาหารมื้อเบา แต่ผู้วิจัยไม่พบในฐานข้อมูลที่ค้นหา ผู้วิจัยจะได้แสดงตัวอย่างของคำว่า “เบา ๆ” ไว้ด้วย ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคำว่า “หนัก”

- (13) ทั้งแม่และลูกมือสนใจสนใจเล่นด้วยใกล้จะเป็นลมอยู่รอบร่อ แต่เมื่อตักแกงจืดกระหล่ำปลีหมักเข้าปาก พอให้คล่องคอก่อนกินอาหารหนักก็รู้สึกดีขึ้น ฟาเพ็งรู้สึกความหิวคราวนี้เอง
(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล fiction)

ตัวอย่างคำว่า “เบา”

- (14) พ่อเอาเงินที่ได้จากการขายที่ดินให้ผู้หญิงไปเปิดสแน็ก ร้านขายอาหารประเภทอาหารเบา ๆ แต่กิจการถึงแก่กล่มจมในที่สุด
(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล academic)

คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่ (13) แสดงสภาพของอาหารมื้อหลัก มีปริมาณมาก และมีสารอาหารหลากหลาย ทำให้อิ่มท้องได้ ส่วนคำว่า “เบา” ในตัวอย่างที่ (14) แสดงสภาพของอาหารที่มีลักษณะตรงข้ามกับอาหารหนัก คือเป็นอาหารที่ไม่ได้มีปริมาณมาก แคบริโภคพอให้คลายหิวได้

1.7 วงความหมาย “ความรุนแรง”

คำว่า “หนัก” ในความหมายนี้แสดงสภาพว่ามีความรุนแรงมาก ส่งผลกระทบต่อผู้รับสภาพมาก มักปรากฏร่วมกับสภาพที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เจ็บ ป่วย ไข้ ไม่สบาย ทрудโทรม โทษ ฝน พายุ ฯลฯ หรืออาจขยายอาการที่แผ່นนัยเชิงลบก็ได้ เช่น ไม่พอใจ ดีต่อว่า ฯลฯ คำว่า “เบา” แสดงสภาพว่ามีความรุนแรงน้อย ส่งผลกระทบเชิงลบต่อผู้รับสภาพไม่มาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างคำว่า “หนัก”

- (15) มาตรา 32 บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้
(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล law)

- (16) หล่อนยืนมองนางพยาบาลวัดความดันของตาด้วยอาการสะบัดร้อน สะบัดหนาว รู้สึกว่าทุกข์ยากที่มีอยู่หนักขึ้นอีกร้อยเท่า หรือเป็น

ปีที่ 41 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2567)

อาการประทุ้งของคนรักชาติ รักแผ่นดิน รักทั้งสิ้นที่ตนสั่งสม
รังสรรค์

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล fiction)

ตัวอย่างคำว่า “เบา”

- (17) ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้ใช้เทคนิคนี้ค่อนข้างมาก และทำให้คำวิจารณ์เบาลง
ไปมากเพราะอารมณ์ขึ้นนั้น เช่น เรามาวัด มาทำบุญ เรามาด้วยบุญ
หรือเปล่า หรือพกเอาสิ่งอื่นมา

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล academic)

คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่ (15) ขยายคำนาม “โทษ” ว่ามีความรุนแรง ผู้ที่
ได้รับโทษที่รุนแรงนี้จะประสบกับสถานะที่ไม่พึงประสงค์ คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างที่
(16) เป็นคำกริยาแสดงสภาพของ “ทุกข์ยาก” ซึ่งเป็นสถานะไม่พึงประสงค์ว่ามีความ
รุนแรงมากขึ้น ส่วนคำว่า “เบา” ในตัวอย่างที่ (17) ขยายคำนาม “คำวิจารณ์” แสดง
ความหมายว่าคำวิจารณ์จากเดิมที่มีความรุนแรง ส่งผลกระทบเชิงลบต่อผู้ได้รับคำวิจารณ์
มาก ก็กลายเป็นคำวิจารณ์ที่ส่งผลกระทบเชิงลบน้อยลงไป

1.8 วงความหมาย “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น”

คำว่า “หนัก” เท่านั้นที่สามารถแสดงวงความหมายนี้ได้ คำว่า “เบา” ไม่
สามารถแสดงวงความหมายนี้ได้ คำว่า “หนัก” แสดงความหมายแนวโน้มของสภาพที่
เกิดขึ้นว่ามีแนวโน้มไปที่สถานะใดสถานะหนึ่งมากกว่าสถานะอื่น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (18) เมื่อพระเจ้าอัลฟองโซ่สืบสามสละราชสมบัติให้สเปนปกครองใน
ระบบสาธารณรัฐกันตามสะดวก สงครามกลางเมืองก็เริ่มตั้งเค้า
รัฐบาลเวลานั้นหนักไปในทางสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่

ปี 1931 เป็นต้นมามีเหตุการณ์ร้ายแรงแย่งกันฆ่าแย่งกันตายอยู่ไม่ได้
ขาด จนถึงปี 1936

(ฐานข้อมูล Thai national corpus, ขอบเขตข้อมูล non-academic)

คำว่า “หนัก” ในตัวอย่างนี้เป็นคำกริยาแสดงแนวโน้มว่าสภาวะรูปแบบรัฐบาล
มีแนวโน้มเป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ไม่ใช่รัฐบาลในรูปแบบอื่น ๆ คำว่า “หนัก” ในที่นี้
จึงแสดงสภาวะของสิ่งหนึ่งว่ามีแนวโน้มไปในทางนั้นมากกว่าทางอื่น

2. ความหมายต้นแบบของคำว่า “หนัก” และ “เบา”

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าวงความหมาย “น้ำหนัก” เป็นวงความหมายต้นแบบของคำ
ว่า “หนัก” และ “เบา” ที่ขยายไปสู่ความหมายอื่น ๆ เนื่องจากวงความหมายนี้ผ่าน
เกณฑ์คุณสมบัติความหมายต้นแบบของ ไทเลอร์และอีวานส์ (Tyler & Evans, 2003) ทั้ง
2 ข้อ ได้แก่ 1) เป็นความหมายที่โดดเด่น และ 2) เป็นความหมายที่มีความเป็นพื้นฐาน
โดยวิเคราะห์จากอรรถลักษณะของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ในแต่ละวงความหมาย

วงความหมาย “น้ำหนัก” มีความโดดเด่น และมีความเป็นพื้นฐาน เพราะวง
ความหมายนี้มีลักษณะทางความหมายที่ปรากฏอยู่ในวงความหมายอื่น ๆ ทั้งหมด ดัง
ลักษณะทางความหมายในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงลักษณะทางความหมายของแต่ละวงความหมาย
ของคำว่า “หนัก” และ “เบา”

วงความหมาย	อรรถลักษณะ
น้ำหนัก	[+แรง] ² , [+ปริมาณ], [+ความลำบาก]
แรงที่กระทบเป้าหมาย	[+แรง]
ระดับความดังหรือความแรงของเสียง	[+แรง]
ระดับความยากลำบาก	[+ความลำบาก]
ระดับความซับซ้อนของเนื้อหา	[+ความลำบาก]
ประเภทของอาหาร	[+ปริมาณ]
ระดับความรุนแรง	[+แรง]
แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น	[+แรง]

ความหมายที่ขยายออกจากความหมายต้นแบบจะเลือกดึงอรรถลักษณะบางประการของความหมายต้นแบบออกไป ดังนั้นความหมายต้นแบบจึงต้องเป็นความหมายที่มีอรรถลักษณะของความหมายอื่น ๆ อยู่ด้วย ด้วยเหตุนี้วงความหมาย “น้ำหนัก” จึงผ่านเกณฑ์ทั้งสองข้อ และจัดเป็นความหมายต้นแบบของคำว่า “หนัก” และ “เบา”

3. การขยายความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา”

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คำว่า “หนัก” และ “เบา” มีเส้นทางการขยายความหมายที่สอดคล้องกัน โดยวงความหมาย “น้ำหนัก” ได้ขยายออกไปสู่วงความหมายอื่น ๆ

² เครื่องหมาย (+) ในที่นี้แสดงให้ทราบว่าวงความหมายนั้น ๆ มีลักษณะทางความหมายที่ระบุไว้ในเครื่องหมาย [] ไม่ได้แสดงว่ามีลักษณะทางความหมายนั้น ๆ ในปริมาณมาก เช่น วงความหมาย “ความรุนแรง” มีลักษณะ [+แรง] หมายความว่าวงความหมายนี้มีน้อยของการใช้แรงอยู่ ไม่ได้หมายความว่าวงความหมายนี้เกี่ยวข้องกับการใช้แรงมาก เป็นต้น

คำว่า “หนัก” และ “เบา” แสดงวงความหมายตรงกันทั้งสิ้น 7 วงความหมาย ได้แก่ “น้ำหนัก” “แรงที่กระทบเป้าหมาย” “ความดังหรือความแรงของเสียง” “ความยากลำบาก” “ความซับซ้อนของเนื้อหา” “ประเภทของอาหาร” และ “ความรุนแรง” คำว่า “หนัก” แสดงวงความหมาย “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น” ได้ ขณะที่คำว่า “เบา” ไม่สามารถแสดงวงความหมายนี้ได้

3.1 วงความหมาย “น้ำหนัก” > วงความหมาย “แรงที่กระทบเป้าหมาย”

วงความหมาย “น้ำหนัก” ขยายไปสู่วงความหมาย “แรงที่กระทบเป้าหมาย” ด้วยความใกล้ชิดทางความหมาย เพราะน้ำหนักเป็นแรงที่ตกกระทบพื้นผิวสัมผัสที่รองรับสิ่งรูปธรรมที่มีน้ำหนักนั้นในทิศทางจากบนลงล่าง วงความหมายน้ำหนักจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับแรงที่กระทบพื้นผิวสัมผัส ผู้ใช้ภาษาได้คิดเชื่อมโยงแรงที่ตกกระทบพื้นผิวสัมผัสที่รองรับได้สิ่งรูปธรรมกับแรงกระทบเป้าหมายในลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีทิศทางจากบนลงล่างเท่านั้น จากนั้นจึงขบเน้นความหมาย “แรงที่กระทบเป้าหมาย” กลายเป็นวงความหมายใหม่ของคำว่า “หนัก” และ “เบา” กระบวนการขยายความหมายนี้จึงถูกผลักดันด้วยกลไกนามนัย เพราะเกิดจากการนำความหมายที่มีความใกล้ชิดติดกับความหมายเดิมมาเป็นความหมายใหม่ประจำรูปคำ

3.2 วงความหมาย “น้ำหนัก > วงความหมาย “ระดับความดังหรือความแรงของเสียง”

วงความหมาย “น้ำหนัก” ขยายไปสู่วงความหมาย “ระดับความดังหรือความแรงของเสียง” ด้วยความใกล้ชิดทางความหมาย จึงถูกผลักดันด้วยกลไกนามนัย เพราะน้ำหนักเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกับแรงซึ่งมีทิศทางพุ่งจากวัตถุกระทำต่อผิวสัมผัสที่รองรับสิ่งรูปธรรมที่มีน้ำหนักนั้น ๆ ผู้พูดคิดเชื่อมโยงแรงที่พุ่งจากวัตถุกับแรงที่ใช้ในการออกเสียง เพราะความดังหรือความแรงของเสียงที่เปล่งออกมาจะขึ้นกับการออกแรงเปล่งเสียงของผู้พูด อย่างไรก็ตาม การขยายความหมายนี้จากวงความหมาย “น้ำหนัก” ซึ่งเกี่ยวข้องกับ

แรงที่พุ่งออกซึ่งรับรู้ด้วยการสัมผัส ไปสู่วงความหมาย “ระดับความดังหรือความแรงของเสียง” ซึ่งใช้สำหรับสัมผัสนั้น เป็นการขยายความหมายข้ามประสาทสัมผัส จึงถูกผลักดันด้วยกลไกอุปลักษณ์ด้วย

3.3 วงความหมาย “น้ำหนัก” > วงความหมาย “ระดับความยากลำบาก”

วงความหมาย “น้ำหนัก” ขยายไปสู่วงความหมาย “ความยากลำบาก” เกิดจากกลไกนามนัยและอุปลักษณ์ นามนัยมีบทบาทในช่วงแรกของการขยายความหมาย เพราะการต้านน้ำหนักของวัตถุต้องใช้แรง จึงส่งผลต่อปริมาณความลำบากของผู้ออกแรง ความหมาย “น้ำหนัก” จึงใกล้ชิดกับปริมาณ “ความลำบาก” ผู้ใช้ภาษาได้นำนัยของความลำบากมาเป็นความหมายใหม่ประจำคำว่า “หนัก” และ “เบา” ขั้นตอนนี้ถูกผลักดันด้วยกลไกนามนัย อย่างไรก็ตาม ปริมาณความลำบากที่เคยได้จากการรับน้ำหนัก ได้ขยายไปสู่ความลำบากในการทำสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับน้ำหนัก กลายเป็นปริมาณความลำบากซึ่งวัดได้จากระดับความยากหรือความพยายามที่ต้องใช้ในการทำสิ่งนั้น ๆ ปริมาณความยากลำบากที่เกี่ยวข้องกับการทำสิ่งอื่น ๆ นี้มีความเป็นนามธรรมมากกว่า น้ำหนัก กลไกอุปลักษณ์จึงมีบทบาทในช่วงหลังที่กระตุ้นให้ความยากลำบากไปใช้กับการกระทำอย่างอื่นที่ไม่ได้เกิดจากการรับน้ำหนัก

3.4 วงความหมาย “น้ำหนัก” > วงความหมาย “ระดับความซับซ้อนของเนื้อหา”

วงความหมาย “น้ำหนัก” ขยายไปสู่วงความหมาย “ความซับซ้อนของเนื้อหา” ด้วยกลไกนามนัยและอุปลักษณ์ นามนัยมีบทบาทในช่วงแรกของการขยายความหมาย โดยมีบทบาทกระตุ้นให้เกิดการดึงเอานัยบางประการจากวงความหมาย “น้ำหนัก” มาเป็นวงความหมาย “ความซับซ้อนของเนื้อหา” ซึ่งเป็นวงความหมายใหม่ นัยดังกล่าวก็คือความลำบากเช่นเดียวกับในข้อ 3.3 ต่อมากลไกอุปลักษณ์ก็เชื่อมโยงความลำบากนั้นกับสถานะที่เป็นนามธรรมมากกว่า ซึ่งก็คือ “ระดับความซับซ้อนของเนื้อหา” เพราะเมื่อต้อง

ทำความเข้าใจเนื้อหาบางประการ สมองย่อมต้องทำงานตามระดับความซับซ้อนของเนื้อหาที่พบนั่นเอง

3.5 วงความหมาย “น้ำหนัก” > วงความหมาย “ประเภทของอาหาร”

วงความหมาย “น้ำหนัก” ขยายไปสู่วงความหมาย “ประเภทของอาหาร” ด้วยกลไกนามนัย เพราะน้ำหนักของสิ่งใด ๆ ก็มีความสัมพันธ์กับปริมาณของสิ่งนั้น ๆ หากมีน้ำหนักมากก็หมายความว่าปริมาณมาก และหากมีน้ำหนักน้อยก็หมายความว่าปริมาณน้อย ผู้ใช้ภาษาได้นำนัยเรื่องปริมาณนี้มาใช้แบ่งประเภทอาหารออกเป็น 2 ประเภท คืออาหารที่มีปริมาณมาก มีสารอาหารมาก เรียกว่า อาหารหนัก อีกประเภทหนึ่งคืออาหารที่มีปริมาณน้อย มีสารอาหารบางประการเท่านั้น เรียกว่า อาหารเบา ประเภทของอาหารจึงได้กลายเป็นวงความหมายใหม่ของคำว่า “หนัก” และ “เบา”

3.6 วงความหมาย “น้ำหนัก” > วงความหมาย “ระดับความรุนแรง”

วงความหมาย “น้ำหนัก” ขยายไปสู่วงความหมาย “ระดับความรุนแรง” ด้วยกลไกนามนัยและอุปลักษณ์ โดยนามนัยมีบทบาทในช่วงแรกของการขยายความหมาย กล่าวคือ น้ำหนักมีความใกล้ชิดกับแรงที่ส่งออกจากสิ่งที่มีน้ำหนักนั้น โดยแรงดังกล่าวสามารถสร้างผลกระทบต่อสิ่งที่ได้รับแรงนั้น ผู้ใช้ภาษาได้นำนัยเรื่องแรงที่ส่งออกจากสิ่งที่มีน้ำหนักมาเป็นความหมายประจำคำของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ขั้นตอนนี้ผลักดันด้วยกลไกนามนัย และผู้ใช้ภาษาก็ได้เชื่อมโยงแรงดังกล่าวกับสิ่งอื่น ๆ ที่สามารถส่งผลกระทบต่อเชิงลบแก่สิ่งหรือบุคคลที่รับสภาพนั้น ๆ ในลักษณะอื่นที่ไม่ใช่การส่งแรงออกไป เช่น โทษ การตำหนิ การตี ฝน ขั้นตอนนี้จึงผลักดันด้วยกลไกอุปลักษณ์ เนื่องจากการใช้ในความหมายที่เป็นนามธรรมมากกว่าวงความหมายน้ำหนัก

3.7 วงความหมาย “น้ำหนัก” > วงความหมาย “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น”

วงความหมาย “น้ำหนัก” ของคำว่า “หนัก” ได้ขยายไปสู่วงความหมาย “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น” ด้วยกลไกนามนัยและอุปลักษณ์ โดยนามนัยมีบทบาทในช่วงแรกของการขยายความหมาย เมื่อสิ่งหนึ่ง ๆ มีน้ำหนักมากก็หมายความว่าสิ่งนั้นมีแรงกดดันสู่พื้นผิวสัมผัสมาก บริเวณที่ถูกกดทับมากก็คือบริเวณที่มีแรงกระทำสู่พื้นผิวสัมผัสมาก น้ำหนักกับแรงที่กดทับเฉพาะที่จึงมีความใกล้ชิดกัน ผู้ใช้ภาษาได้เชื่อมโยงแรงกดทับเฉพาะที่กับการเน้นสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าสิ่งอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นการขยายข้ามวงความหมายไปสู่วงความหมายเชิงนามธรรม กลไกอุปลักษณ์จึงมีบทบาทในช่วงท้ายกระบวนการ

สรุปและอภิปรายผล

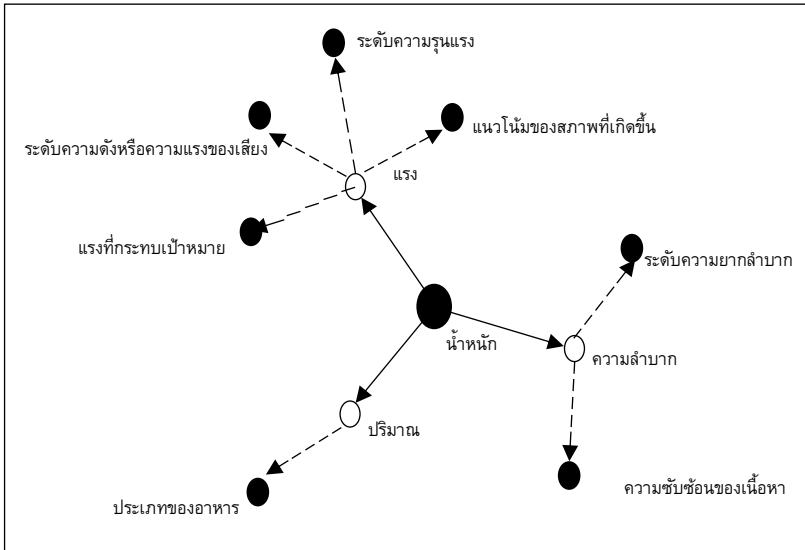
คำว่า “หนัก” และ “เบา” แสดงความหมายที่สอดคล้องกันทั้งสิ้น 7 วงความหมาย ได้แก่ “น้ำหนัก” “แรงที่กระทบเป้าหมาย” “ความดังและความแรงของเสียง” “ความยากลำบาก” “ความซับซ้อนของเนื้อหา” “ปริมาณ” และ “ความรุนแรง” ส่วนวงความหมาย “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น” ปรากฏในคำว่า “หนัก” เท่านั้น ไม่ปรากฏในคำว่า “เบา”

กลไกนามนัยเป็นกลไกปริธานสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการขยายความหมายของคำว่า “หนัก” และ “เบา” ทุกความหมาย ส่วนกลไกอุปลักษณ์มีบทบาทอยู่ข้างแต่ไม่ใช่กลไกหลัก ดังตารางสรุปต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงกลไกปริชนที่มีบทบาทต่อการขยายความหมาย
ของคำว่า “หนัก” และ “เบา”

การขยายความหมาย	กลไกปริชนที่มีบทบาท
“น้ำหนัก” > “แรงที่กระทบเป้าหมาย”	นามนัย
“น้ำหนัก” > “ระดับความดังหรือความแรงของเสียง”	นามนัย และ อุปลักษณะ
“น้ำหนัก” > “ระดับความยากลำบาก”	นามนัย และ อุปลักษณะ
“น้ำหนัก” > “ระดับความซับซ้อนของเนื้อหา”	นามนัย และ อุปลักษณะ
“น้ำหนัก” > “ประเภทของอาหาร”	นามนัย
“น้ำหนัก” > “ระดับความรุนแรง”	นามนัย และ อุปลักษณะ
“น้ำหนัก” > “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น”	นามนัย และ อุปลักษณะ

เมื่อพิจารณาความหมายที่ขยายออกมาจะพบว่า แต่ละความหมายเลือกดึงนัยจากวงความหมาย “น้ำหนัก” แตกต่างกัน วงความหมาย “แรงที่กระทบเป้าหมาย” “ระดับความดังหรือความแรงของเสียง” “ระดับความรุนแรง” และ “แนวโน้มของสภาพที่เกิดขึ้น” ดึงนัยความหมายเกี่ยวกับ “แรง” วงความหมาย “ระดับความยากลำบาก” และ “ระดับความซับซ้อนของเนื้อหา” ดึงนัยความหมายเกี่ยวกับ “ความลำบาก” ส่วนวงความหมาย “ประเภทของอาหาร” ดึงนัยความหมายเกี่ยวกับ “ปริมาณ” ดังแผนภาพการขยายความหมายต่อไปนี้

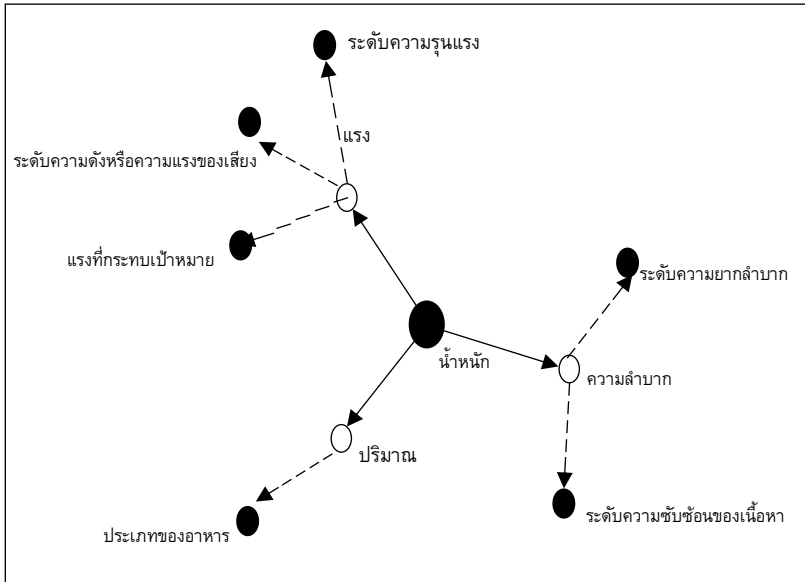

ภาพที่ 1³ แผนภาพแสดงเครือข่ายความหมายของคำว่า “หนักร”

³ วงกลมสีดำ แสดงวงความหมายของคำว่า “หนักร” และ “เบา” โดยวงกลมสีดำขนาดใหญ่ที่สุดคือวงความหมายต้นแบบ และวงกลมสีดำวงอื่น ๆ เป็นวงความหมายอื่น ๆ ที่เกิดจากการขยายความหมาย

วงกลมสีขาว แสดงนัยความหมายของความหมายต้นแบบที่วงความหมายอื่นดึงไปใช้
ลูกศรเส้นทึบ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวงความหมายต้นแบบกับนัยความหมายซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์โดยตรง

ลูกศรเส้นประ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างนัยความหมายของความหมายต้นแบบกับวงความหมายที่เกิดจากการขยายความหมาย

ภาพที่ 2 แผนภาพแสดงเครือข่ายความหมายของคำว่า “เขา”

จากแผนภาพจะเห็นว่า วงความหมาย “น้ำหนัก” มีความหมายย่อยหลายนัย ความหมายใหม่ที่เกิดขึ้นมีที่มาจากนัยที่แตกต่างกัน 3 นัย ได้แก่ “แรง” “ปริมาณ” และ “ความลำบาก” ทำให้สรุปได้ว่าคำว่า “หนัก” และ “เขา” เป็นคำหลายความหมาย และมีเส้นทางการขยายความหมายที่สอดคล้องกัน ผลการศึกษาเกี่ยวกับกลไกทางปริชานในงานวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้น เช่น งานวิจัยของ รุ่งทิพย์ รัตนภาณุศร (2549) และ จิรัชย์ หิรัญรัตน์ (2550) ดังได้กล่าวถึงในส่วนต้น เพราะนักวิจัยช่วงหลังมีความเห็นว่ นามนัยเป็นกลไกหลักที่มีบทบาทต่อการขยายความหมาย ส่วนกลไกอุปลักษณ์เป็นกลไกที่มีบทบาทเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนผ่านไปสู่วงความหมายที่เป็นนามธรรมกว่า

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้เก็บข้อมูลจากหลักฐานเชิงประวัติ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้เก็บข้อมูลเชิงประวัติเพื่อยืนยันว่าวงความหมาย “น้ำหนัก” เป็นวง

ปีที่ 41 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2567)

ความหมายต้นแบบที่เกิดขึ้นก่อนวงความหมายอื่น และเป็นวงความหมายศูนย์กลางที่
ขยายไปสู่วงความหมายอื่น ๆ ต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา. (2559). *Grammaticalization กระบวนการกลายเป็นรูปไวยากรณ์*. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรัชย์ หิรัญรัตน์. (2550). *การศึกษาคำว่า 'เอา' ในภาษาไทย* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- นพวรรณ พันธุมธนา. (2559). *ไวยากรณ์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ.
- พิรัชพร อังอรุณ, เมธาวี ยุทธพงษ์ธาดา, และโกวิท พิมพวง. (2562). เชิง จากอาหารสู่อารมณ์. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์* 37(2), 1-20.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2560). *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- รุ่งทิพย์ รัตนานุกร. (2549). *การขยายความหมายของคำกริยาแสดงการรับรู้ด้วยตาในภาษาไทย* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ภาษาต่างประเทศ

- Bybee, J. (2015). *Language change*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Bybee, J., Perkins, R., & Pagliuca, W. (1994). *The evolution of grammar: Tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Evans, V. (2005). The meaning of time: Polysemy, the lexicon and conceptual structure. *Journal of Linguistics*, 41(1), 35-75.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Lakoff, G. (1987). *Women, fire, dangerous things: What categories reveal about the mind*. Chicago: The Chicago University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Saeed, J. I. (2009). *Semantics* (3rd ed.). United Kingdom: Blackwell publishing.
- Tyler, A., & Evans, V. (2003). *The semantics of English prepositions: Spatial scenes, embodied meaning and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.